

La glosa com a instrument didàctic

En aquest article exposarem tres experiències per utilitzar a l'aula la composició de gloses per a l'aprenentatge dels recursos poètics. Les dues primeres es varen posar en pràctica a l'institut Quartó de Portmany (Sant Antoni-Eivissa) durant els cursos 1992-93 i 1993-94, i la tercera es va realitzar a l'institut Josep Iborra (Benissa-Marina Alta) durant el curs 1999-2000.

Abans de començar a explicar les dues unitats didàctiques que vam elaborar, creiem que convé aclarir els punts que tenen en comú la poesia i la glosa. Si tenim en compte que la poesia és aquell gènere literari relacionat amb els sentits, sensacions i sentiments, el poeta pot ser definit com un malabarista de sensacions, capaç de tocar i excitar els sentits del lector. D'una manera restringida, una glosa seria una corrandà, una cançó curta; però, prenent una accepció més general, seria una composició de vers popular en heptasil·labs. Així doncs, amb aquesta segona definició, considerariem com a gloses no solament les cançons curtes (de quatre versos), sinó també els glosats (cançons de més de quatre versos). Podem observar que en par-

lar de poesia fem referència a una qüestió de fons o de tipus de qualitat literària i que en parlar de la glosa indicam un tipus d'expressió. És, per tant, una qüestió de forma allò que determina la glosa. El glosador és, en definitiva, una persona capaç d'expressar una idea en heptasil·labs. Encara que el combat de glosadors consisteix a discutir en vers i no quedar en blanc, el que sempre s'ha valorat de la glosa és la precisió. Una glosa ha d'expressar una idea amb les paraules justes. Els recursos literaris hi són emprats per millorar aquest enteniment i per condensar el que es vol transmetre. A diferència de molts de poemes, no ha de ser sotmesa a profundes i recercades interpretacions.

Podem afirmar que la poesia persegueix expressar sentiments i sensacions, i que la glosa cerca la condensació d'una idea usant el vers heptasil·lab. Com que aquests objectius no són incompatibles, hi haurà moltes gloses que seran, alhora, poemes. De fet, la poesia sempre s'ha trobat molt còmoda agafant el vers com a vehicle, i la prosa poètica sempre ha estat excepcional. El vers possibilita musicalitat, la qual pot ser assolida a través del

ritme, la rima i la mesura sil·làbica, i aquesta s'insereix fàcilment en el món de les sensacions i l'expressió de sentiments. No cal dir que molts de poemes estan escrits mitjançant heptasil·labs. D'altra banda, si amb la glosa es pretén fer arribar una idea, no és difícil que aquesta faci referència a sentiments i sensacions. A més, l'ús del vers fa que, inevitablement, la musicalitat jugui amb els sentits.

En resum, podem dir que, malgrat que no sempre glosa i poesia són identificables, la frontera entre aquestes dues expressions literàries no és gaire nítida. I és precisament aquesta idea la que va provocar que fa anys començàssim a ensenyar a fer gloses als estudiants, ja que aquestes són relativament fàcils, a més de ser utilíssimes per entendre els mecanismes de la mètrica i la versificació.

Durant el curs 1992-93, se'ns va ocórrer dedicar una sessió a l'elaboració de gloses per explicar el còmput sil·làbic i la rima a un segon de BUP de l'institut de Sant Antoni de Portmany. L'activitat consistí únicament a fer, individualment o per parelles, quartetes de versos de set

síl·labes amb les rimes abba o abab, després d'haver escoltat en què consistia una glosa i d'haver-ne sentit algunes com a exemples. Encara que a les Pitiüses la rima de les cançons populars pot ser assonant, en l'activitat havien de procurar d'utilitzar la consonant, ja que com que aquesta és més difícil, així aprendrien les dues.

Animats pels bons resultats, vam decidir de treballar-ho durant dues sessions del curs següent amb dos grups també de segon. Els resultats foren excel·lents. Fins i tot, es van poder publicar les catorze millors, amb una introducció en què vam explicar l'experiència, en la secció «Amics de la Glosa» del diari *Última Hora*, de dia 10 d'abril de 1994.

A continuació, reproduïm dues d'aquestes gloses. La primera fa referència al treball manat, i la segona, a la possible publicació en el diari.

*Jo no vull fer cap treball,
però hi estic obligat,
perquè es professor m'ha dat
un poc de carbassa i all.*

(RAFEL MARI FOS, 2n de BUP D)

En el diari d'avui,
a la pàgina d'esculls¹,
hi ha un poema senzill
que ens ha fet el nostre fill.

(ANNA RIUS GRASSET I CRISTINA ESCANDELL TUR, 2n de BUP C)

La tercera vegada que hem ensenyat a fer-ne a classe ha estat a l'institut de Benissa, davant dos grups de 3r de BUP. Un exercici del llibre de text, *Itineraris de literatura 2* de Tàndem, manava escriure un poema que imitàs l'estil d'Ausiàs March. Vam pensar que si els alumnes realitzaven l'activitat sense directrius, només aquells qui tenen hàbits d'escriure la podrien fer

més o menys bé. Imitar March amb el tipus de vers que utilitzà, el decasíl·lab, podria resultar massa complicat. Així, se'ns ocorregué que el que podrien construir els estudiants era una glosa amb alguns dels recursos del gran poeta de Gandia. Per aconseguir-ho, vam elaborar una unitat didàctica de tres sessions, en les quals els alumnes treballaren individualment:

– 1a sessió: El primer dia vam explicar com es compten les síl·labes d'un vers i com es fa la rima consonant. A continuació, els al·lots van escriure vint versos heptasíl·labs independents. D'aquesta manera, es van acostumar a la *musiqueta* de les set síl·labes. Llavors, van cercar paraules que rimassin amb aquests versos, emprant la rima consonant i evitant les rimes fàcils. Com a deures, els alumnes acabaren l'activitat a casa i començaren a pensar en una situació amorosa per al poema ausiasmarquianesc.

– 2a sessió: Van comparar aquesta situació amb una de concreta, dura i esquerpa (com feia March). Després van preparar una hipèrbole i una antítesi. Llavors, van redactar la glosa. Aquesta havia de ser d'almenys deu versos. Perquè tots poguessin partir d'una estructura clara, com que les quartetes haurien resultat massa curtes, vam recomanar la dècima. La rima que els vam aconsellar va ser la que utilitza Llorenç Antich *Móra* en el *Diari de Balears*: abbaaccdde. A més, havien de procurar fer ús de la rima consonant. Els ingredients van ser: la comparació, la hipèrbole i l'antítesi, i la visió dolorosa de l'amor que tenia March. Com a deures, els alumnes acabaren la tasca a casa.

– 3a sessió: L'alumnat va construir un poema lliure i personal.

Tot seguit, oferim una selecció de les gloses amb què van intentar imitar el poeta:

(1)

Sóc un gos abandonat,
caminant en el carrer,
al qui ningú cas vol fer.
Tu em vas deixar de costat,
al veure'm acompanyat
per l'amor meu per a tu.
Em deixes totalment nu
i sense gens d'importància,
com un segon de la infància.
Tot això perquè et volia?

(ALEXANDER VAN DER BIEST, 3r de BUP B)

(2)

Les teues dures paraules
se'm claven al fons del cor.
Com un animal amb por
quan el caçador dispara
seria si t'escoltara.

Com el pardal que vola alt,
el meu cor està malalt.
Sent tristesa i alegria.
Al gran cel amb tu em perdria.
I, si pogués, més enllà.

(VICTORIA FERNÁNDEZ-CORUGEDO
RAND, 3r de BUP B)

(3)

El blau reflecteix la mar.
El roig ho fa amb el dimoni.
Però, en el meu bonic somni,
reflecteixes llibertat
dels teus llargs cabells daurats.

El vent bufa de llevant,
agafant tot per davant.
Però el sentiment és fort
i no agafaré por
perquè no se l'endurà.

(BARBARA MULET MONSERRAT,
3r de BUP C)

(4)

Així com aquell que ve
a realitzar un examen
sabent que els professors tramen
suspendre'l, jo bé ho sé,
tampoc a mi em convé